

STORTINGET

Innst. 236 S

(2022–2023)

Innstilling til Stortinget
fra næringskomiteen

Dokument 8:108 S (2022–2023)

Innstilling fra næringskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Torgeir Knag Fylkesnes, Audun Lysbakken og Kirsti Bergstø om strakstiltak mot urimelige matvarepriser

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen iverksette tiltak etter pristiltaksloven dersom det viser seg at prisene satt ut til forbruker fra dagligvareaktørene 1. februar 2023, er urimelige.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslaget.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Karianne B. Bråthen, Per Vidar Kjølmoen, Tobias Hangaard Linge og Solveig Vitanza, fra Høyre, Guro Angell Gimse, Olve Grotle og Lene Westgaard-Halle, fra Senterpartiet, Hans Gunnar Holand, Jenny Klinge og Per Olav Tyldum, fra Fremskrittspartiet, Sivert Bjørnstad og Bengt Rune Strifeldt, fra Sosialistisk Venstreparti, fung. leder Torgeir Knag Fylkesnes, fra Rødt, Geir Jørgensen, fra

Venstre, Alfred Jens Bjørlo, og fra Miljøpartiet De Grønne, Rasmus Hansson, viser til Dokument 8:108 S (2022–2023) om strakstiltak mot urimelige matvarepriser. Komiteen viser videre til næringsministerens brev av 14. februar 2023 med statsrådets vurdering av forslaget. Brevet er vedlagt innstillingen. Komiteen deler forslagsstillernes bekymring knyttet til økte matvarepriser. Dagligvaremarkedet har stor betydning i hverdagen til folk flest. Derfor er det viktig at markedet fungerer godt. I et norsk marked der konkurransen over tid ikke har vært god nok i hele verdikjeden, er det viktig å ta grep for å styrke konkurransen på lang sikt så vel som å dempe prisveksten på kort sikt. I Norge er det høyere matvarepriser, dårligere utvalg og færre aktører enn i nabolandene.

Komiteen mener likevel det er viktig å understreke at årsakene til de norske utfordringene er sammenfattet, blant annet handler det om geografi, butikk tett-
het, spredt befolkning, klima og politiske rammebetingelser.

Komiteen er klar over at det norske markedet skiller seg fra nabolandenes ved at de har flere konkurrerende aktører enn i Norge, både i sisteleddet og særlig i leverandørleddet.

Komiteen viser til Meld. St. 27 (2019–2020) Daglegvare og konkurranse – kampen om kundene, fremmet av regjeringen Solberg, til komiteens innstilling til meldingen (Innst. 185 S (2020–2021)) og til Stortingets behandling av innstillingen, der det ble fattet totalt ni vedtak som skal bidra til å styrke konkurransen i dagligvaremarkedet.

Komiteen viser også til den omfattende drøftelsen av dagligvaresektoren i Stortinget våren 2022, til komiteens Innst. 322 S (2021–2022), som behandlet tre re-

presentantforslag, og til de ti enstemmige vedtakene i Stortinget.

Komiteen tar dog inn over seg de endringene som har skjedd i kostnadssituasjonen det siste året, særlig den globale inflasjonen, og forstår hvordan dette påvirker prisene i hele verdikjeden for dagligvarer.

Komiteen registrerer at det ser ut til at dagligvareprisene hos lavprisbutikkene ikke har økt særlig etter 1. februar 2023, og at sisteleddet i verdikjeden ser ut til å absorbere en stor del av de økte kostnadene. Komiteen forventer å få en klarere oversikt over prisveksten når SSB legger frem oppdaterte KPI-tall.

Komiteen viser til at konkurransemyndighetenes beredskapsansvar gjennom pristiltaksloven er et virkemiddel i myndighetenes krisehåndtering ved alvorlige forstyrrelser i tilgangen på varer og tjenester. Pristiltaksloven gir adgang til prisregulering dersom dette er nødvendig for å fremme en samfunnsmessig forsvarlig prisutvikling. I tillegg forbyr loven urimelige priser. Konkurransetilsynet håndhever og treffer vedtak etter loven.

Komiteen registrerer at prisregulering sjelden benyttes i Norge, fordi det vurderes som et inngripende tiltak. Sist gang var under OL på Lillehammer, der det ble satt en maksimalpris på overnatting.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet mener det er viktig at det norske dagligvaremarkedet fungerer godt, og at det derfor legges til rette for en bedret konkurranse som gir forbrukerne så lave priser som mulig på et bredt utvalg av varer. Disse medlemmer viser til at dette er et syn som deles av regjeringen.

Disse medlemmer viser til at regjeringen har presentert en tipunktsliste for å bedre konkurransen i dagligvaremarkedet. Det er satt i gang flere parallelle prosesser som til sammen skal muliggjøre lavere priser og bedre utvalg for norske forbrukere. Disse medlemmer er åpne for å vurdere alle forslag til tiltak som kan forbedre konkurransen i dagligvaremarkedet.

Disse medlemmer mener likevel at forslaget som fremmes i dette representantforslaget, vil kunne få vidtrekkende og uante konsekvenser. Det er for disse medlemmer høyst usikkert om forslaget vil kunne bedre konkurransen. Disse medlemmer viser i den forbindelse til statsrådens svarbrev til komiteen og til at makspris vil sette prismekanismen ut av spill og i verste fall føre til vareknapphet. Det er ikke en situasjon disse medlemmer ønsker å utsette norske forbrukere for.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Rødt og Venstre merker seg at det norske dagligvaremarkedet over tid har vært preget av økende konsentrasjon av markedsaktør i flere ledd. NorgesGruppen har for eksempel økt sin markedsandel fra 36 pst. i 2006 til 44 pst.

i 2021. Denne maktkonsentrasjonen bidrar til en konkurransesituasjon hvor dominerende aktører vanskelig kan utfordres av eksisterende konkurrenter eller av nyetableringer. Disse medlemmer viser også til det brede matmaktforkliket i Stortinget i 2022, hvor Stortinget enstemmig vedtok ti punkter for å styrke konkurransen i bransjen, jf. Innst. 322 S (2021–2022).

Komiteens medlemmer fra Høyre og Venstre vil understreke at varehandelen har stor betydning for norsk økonomi, både fordi bransjen skaper store verdier, og fordi den sysselsetter svært mange mennesker.

Disse medlemmer vil understreke at utfordringene knyttet til konkurransesituasjonen i verdikjeden for dagligvarer er store og komplekse. Fremover er det viktig å dempe prisveksten og sikre bedre konkurranse i flere ledd av verdikjeden, slik at forbrukeren møter et bredere utvalg og lavere priser.

Disse medlemmer er spesielt opptatt av at det er behov for både å dempe prisveksten på kort sikt og å styrke konkurransen på lang sikt. Det er likevel viktig å understreke at årsakene til de norske utfordringene er sammensatte. Hva gjelder konkurransesituasjonen generelt, spiller blant annet geografi, spredt bosetting, det norske klimaet og politiske rammebetingelser inn.

Disse medlemmer viser til at bransjen har vært gjennom store svingninger i den siste tiden, først knyttet til pandemi, stengte grenser og restriksjoner i forbindelse med covid-19. Pandemien illustrerte viktigheten av dagligvarebransjen, og bransjen viste at de var godt rustet til å håndtere en utfordrende situasjon. Varestrømmene fungerte, og kundene fikk i det store og det hele tak i varene de hadde behov for. Deretter fulgte konsekvensene av Russlands angrepskrig i Ukraina og økende utfordringer globalt gjennom inflasjon, økte transportkostnader, høye strømpriser og svikt i enkelte forsyningskjeder. Dette gir økte kostnader også for alle leddene i verdikjeden for dagligvarer, og som en følge også økte matvarepriser – uavhengig av konkurransesituasjonen generelt. Disse medlemmer er også klar over at denne utfordringen ikke er særnorsk. Høy pris på innsatsfaktorer ser man over hele Europa.

Disse medlemmer noterer seg at det er tøff konkurranse mellom de tre store butikkjedene, og ved inngangen til 2023 har konkurransen vært tøffere enn på lenge. Men disse medlemmer mener at konkurransen i verdikjeden for dagligvarer som helhet ikke er god nok. Selv om strukturen i verdikjeden for dagligvarer er mer lik i de nordiske landene enn man kan få inntrykk av, har Norge likevel høyere matvarepriser, dårligere utvalg og noe færre aktører enn i nabolandene våre. Det gjelder både i sisteleddet, som grovt sett fordeles mellom NorgesGruppen, Reitan Retail og Coop Norge, og i leverandørleddet, hvor det finnes flere aktører, men

hvor maktkonsentrasjonen er forholdsvis høy hos en håndfull av disse aktørene – særlig i enkelte varekategorier. Disse medlemmer merker seg med bekymring at man i deler av verdikjeden ser monopollignende tilstander.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet mener det er en rekke tiltak som kan iverksettes for å få ned matvareprisene, men registrerer at regjeringen så langt ikke har benyttet seg av de tilgjengelige verktøyene. Alle tiltakene regjeringen viser til, er langsiktige og vil ikke hjelpe mot rask prisøkning på kort sikt. Disse medlemmer mener at regjeringen også bør vurdere tiltak som kan få ned matvareprisene raskt, til forbrukerens beste. Disse medlemmer viser til at Fremskrittspartiet i partiets alternative statsbudsjett har foreslått å redusere matmomsen, gi strømtøtte til næringslivet og redusere drivstoffavgiftene. Dette vil få ned kostnadene hos leverandører og kjeder, som dermed kan tilby billigere varer til forbruker. Disse medlemmer peker på at det også er mulig å justere på importvernet, som er både en direkte årsak til dyrere matvarer i Norge og en indirekte årsak gjennom å være et etableringshinder for nye dagligvareaktører.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Miljøpartiet De Grønne påpeker at i 2022 befant mange husholdninger seg i vanskeligheter hvor de måtte velge mellom nødvendigheter som mat og strøm på grunn av kostnadspress og reallønnsnedgang. Samtidig flyttet milliardærer til Sveits, og dagligvareaktørene toppet Kapitals «400 rikeste-liste».

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne minner om at norske matvarepriser fra leverandør til detaljist forhandles to ganger i året, 1. februar og 1. juni. I forbindelse med årets første prisvindu ble det forventet en økning i matvarepriser på 10 pst. sammenlignet med 2022. Fra desember 2021 til desember 2022 økte matvareprisene med 11,5 pst. Disse medlemmer viser til hvordan NorgesGruppen, som er den største aktøren med 44 pst. markedsandel, gjennom Kiwi i tolvte time før årets første prisvindu frøs en rekke priser på ulike varer den 31. januar. Dette gjorde det vanskelig å få en totaloversikt over prisenbildet. Rema 1000 og Coop Extra, som satte opp prisene 1. februar med nærmere 10 pst., måtte raskt redusere prisene igjen.

Disse medlemmer viser til at VG rapporterer om at matvareprisene likevel har økt med 7,5 pst. siden september 2022, og at Kiwi i uke 5 hadde 600 000 flere kunder enn normalt. Disse medlemmer mener dette understreker hvordan maktkonsentrasjonen i norsk

dagligvarebransje skaper et usikkert matbord for norske borgere, og at prissettingen gjøres urimelig på bekostning av husholdningers trygghet. Videre kan NorgesGruppens pridfrys presse konkurrentene uforholdsmessig mye, noe som igjen vil kunne veltes over på forbrukeren og ha negative konsekvenser.

Disse medlemmer viser til Nærings- og fiskeridepartementets tipunktliste for bedre utvalg og lavere matpriser og er positive til at regjeringen følger opp Stortingets krav fra 2022 samt gjør nye utredninger i forbindelse med prisdannelsen fram mot og etter 1. februar 2023. Det er viktige grep for å bryte opp maktkonsentrasjonen i dagligvarebransjen på sikt samt få senket de høye matvareprisene.

Komiteens medlemmer fra Rødt, Venstre og Miljøpartiet De Grønne mener at høye matvarepriser først og fremst rammer de som har minst i samfunnet.

Videre vil disse medlemmer vise til at selv om den generelle prisveksten i samfunnet det siste året har vært høy, så har veksten i matvarepriser vært enda høyere. Matvareprisene økte i snitt med 11,5 pst. mellom desember 2021 og desember 2022, mens generell konsumprisindeks mellom januar 2022 og januar 2023 økte med 7 pst. Lite av denne prisveksten har kommet matprodusentene til gode.

Videre vil disse medlemmer vise til at lavinntektshusholdninger i gjennomsnitt bruker mer av sin inntekt på matvarer enn det husholdninger med høyere inntekter gjør.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt viser til at det nå både i Norge og globalt er et enormt press på husholdningers og staters økonomi. Pandemien, klimaendringene og krigen i Ukraina har dyttet verden ut i en uventet global krise. Disse medlemmer ønsker å understreke at det ikke er mangel på økonomiske midler som alene skaper presset, men at verdier i større og større grad flyttes fra de mange til noen få. I 2022 opplevde norske industriarbeidere en lønnsøkning på rundt 3,5 pst., og med en prisøkning på 5,8 pst. var dette en reallønnsnedgang. Samtidig økte lønna for administrerende direktører i privat sektor med opp mot 21,3 pst. Disse medlemmer mener at også i krisetider må politikken som føres, være globalt omfordelende og skape økonomisk rettferd og demokratisk samfunnsutvikling nasjonalt og internasjonalt.

Disse medlemmer ønsker å understreke at nordmenn i en normaltilstand allerede opplever de høyeste matvareprisene i Europa. Disse medlemmer mener at i møte med en dyrtid er det oppgaven til myndighetene å sikre at befolkningen ikke faller ut i fattigdom og opplever et uforholdsmessig kostnadspress

for at noen få aktører skal sikre egen bunnlinje og øke sin inntjening. Disse medlemmer viser til Statistisk sentralbyrås statistikk fra mars i år, 2023, som viser at man nå ser, for første gang siden finanskrisen, at sparingen til norske husholdninger er negativ.

Disse medlemmer mener likevel at det mangler forslag til strakstiltak som regjeringen er villig til å sette i gang for å gripe inn i det som må defineres som urimelig prissetting av matvarer.

Disse medlemmer viser til at da Konkurransetilsynet under koronapandemien fikk meldinger om uforholdsmessig store prisøkninger på enkelte varer, sa tilsynet at de i kriser og ved urimelig prissetting – hvor noen utnytter situasjonen til «å kreve urimelige priser på viktige varer og tjenester» – kan ta i bruk fullmaktene pristiltaksloven gir.

Disse medlemmer ønsker å understreke at pristiltaksloven fra 1993 inneholder langt flere tiltak enn kun maksimalpriser, som statsråden i brev av 14. februar 2023 til komiteen unnlater å vurdere. Det kan fastsettes «vedtak om maksimalpriser, minstepriser, prisstopp, prisberegninger, rabatter, maksimal-avanser, leverings- og betalingsvilkår og andre bestemmelser om priser, fortjenester og forretningsvilkår». Disse medlemmer mener regjeringen har et ansvar for å vurdere hvordan disse mulighetene i pristiltaksloven kan brukes i møte med en høy kostnadsbelastning på husholdninger i en krise, for å hindre at deres økonomiske midler heller flyttes direkte inn i bunnlinjen til leverandører og detaljister som opererer med gode marginer og/eller årsresultat.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen iverksette tiltak etter pristiltaksloven, eller andre typer prisregulerende verktøy, dersom det gjennom utredningene Nærings- og fiskeridepartementet nå gjennomfører, viser seg at prisene satt ut til forbruker fra dagligvareaktørene 1. februar 2023, er urimelige.»

Komiteens medlem fra Rødt mener at alle muligheter for å bekjempe urimelige matpriser bør undersøkes, også handlingsrommet i eksisterende lovverk.

Komiteens medlem fra Miljøpartiet De Grønne deler forslagsstillernes bekymring for de høye

matvareprisene. Altfor mange mennesker sliter med å få økonomien til å gå rundt når prisen på bokstavelig talt livsnødvendige varer øker dramatisk.

Dette medlem mener det er mer målrettet å bruke skattesystemet og velferdsordningene til å styrke økonomien til lavinntektshusholdninger enn å iverksette tiltak som senker matprisene for alle. Dette medlem viser til Miljøpartiet De Grønnes alternative statsbudsjett, der det ble foreslått å senke skattene for alle som tjener under 800 000 kroner i året. I tillegg ble det foreslått å øke bostøtten kraftig og å legge om strømtøtten til en modell som gir mer til dem som har minst fra før, i stedet for dagens modell, som gir mest til dem som bruker mest strøm. Alt dette ville styrket økonomien til lavinntektshusholdninger betraktelig.

Dette medlem deler forslagsstillernes bekymring for maktkonsentrasjon i dagligvarebransjen og har vanskelig for å sympatisere med en bransje som deler ut milliardutbytte til eierne mens folk bokstavelig talt mangler mat.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti og Rødt:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen iverksette tiltak etter pristiltaksloven, eller andre typer prisregulerende verktøy, dersom det gjennom utredningene Nærings- og fiskeridepartementet nå gjennomfører, viser seg at prisene satt ut til forbruker fra dagligvareaktørene 1. februar 2023, er urimelige.

Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:108 S (2022–2023) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Torgeir Knag Fylkesnes, Audun Lysbakken og Kirsti Bergstø om strakstiltak mot urimelige matvarepriser – vedtas ikke.

Oslo, i næringskomiteen, den 21. mars 2023

Torgeir Knag Fylkesnes

fung. leder

Lene Westgaard Halle

ordfører

Stortingets næringskomité
Stortinget
0026 Oslo

Deres ref

Vår ref
23/1089-

Dato
14. februar 2023

Dokument 8:108 S (2022-2023) med representantforslag om strakstiltak mot urimelige matvarepriser

Jeg viser til brev av 7. februar 2023 der Stortingets næringskomité ber om Nærings- og fiskeridepartementets vurdering av Dokument 8:108 S (2021-2022) med representantforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Audun Lysbakken og Kirsti Bergstø om strakstiltak mot urimelige matvarepriser.

Prisveksten vi nå opplever i hele økonomien, for eksempel på drivstoff, strøm, mat og drikke, ser vi også i andre land. Prisøkningene er krevende for mange, og mange er bekymret for om de har råd til den maten de trenger. De siste tallene for konsumprisindeksen (KPI) fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at prisene på matvarer og alkoholfrie drikkevarer steg med 12 prosent fra januar 2022 til januar 2023.¹ Høye prisøkninger på mat og drikke er ikke et særnorsk fenomen, og vi ser enda høyere prisøkninger i våre naboland. Rapporter fra pressen og uttalelser fra dagligvarekjedene indikerer at matprisene ikke har økt særlig etter 1. februar, ved at en av lavpriskjedene valgte å ikke sette opp prisene og de to andre fulgte raskt etter med å sette ned sine priser igjen. Det fulle bildet med hensyn til hvor mye matprisene steg i februar får vi først når SSB legger fram oppdaterte KPI-tall 10. mars 2023.

Det er flere faktorer som har betydning for prisøkningene. Som ansvarlig for konkurransepolitikken er jeg opptatt av at konkurransen i dagligvarebransjen er så god som mulig. Tøff konkurranse bidrar til lavere priser og bedre utvalg. Prisstigningen på mat og drikke understreker hvor viktig det er med fungerende konkurranse. Regjeringen har sammen med et bredt flertall på Stortinget iverksatt historisk mange tiltak for å styrke konkurransen i dagligvarebransjen. På sikt mener jeg at summen av disse tiltakene vil lede til bedre konkurranse, lavere priser og bredere utvalg.

Videre har landbruks- og matministeren og jeg i møter med sentrale dagligvareaktører vært tydelige på at det er svært viktig at dagligvarebransjen, både leverandører og butikkjedene,

¹ [Konsumprisindeksen \(ssb.no\)](https://ssb.no/konsumprisindeksen)

er sitt samfunnsansvar bevisst og sørger for at prisene ut til forbrukerne ikke øker mer enn absolutt nødvendig.

Nærmere om tiltak etter pristiltaksloven

Konkurransemyndighetenes beredskapsansvar gjennom pristiltaksloven er et virkemiddel i myndighetenes krisehåndtering ved alvorlige forstyrrelser i tilgangen på varer og tjenester. Pristiltaksloven gir adgang til prisregulering, dersom dette er nødvendig for å fremme en samfunnsmessig forsvarlig prisutvikling. Dette gir mulighet til blant annet å gi forskrift om maksimalpriser, slik det er gjort for drosjenæringen. I tillegg forbyr loven urimelige priser. Konkurransetilsynet håndhever og treffer vedtak etter loven.

Prisregulering benyttes sjelden, fordi det er et inngripende tiltak som kan ha store utilsiktede konsekvenser. Sist gang var under OL på Lillehammer, der det ble satt en maksimalpris på overnatting. Dette var en forskrift for et avgrenset område, for en kort tidsperiode og for et lite antall produkter. Maksimalpriser på mat er langt mer komplisert og vil ha kunne ha langt større konsekvenser for langt flere mennesker.

En dagligvarebutikk inneholder normalt flere tusen produkter. Å sette maksimalpriser for alle disse er lite hensiktsmessig. Videre vil det være svært krevende å håndheve maksimalpriser for flere tusen varer. Det vil også være betydelig arbeid med å sette riktig pris på de produktene som omfattes og å avgrense hvilke produkter som ikke skal omfattes. Innføring av maksimalpris kan dessuten gi knapphet på varer. Dette kan være tilfelle dersom prisen settes lavere enn butikkens kostnader. Da kan man få en situasjon der kundene ønsker å kjøpe flere varer til maksimalprisen enn det butikkene ønsker å tilby. Dette vil kunne løses med rasjonering, men det krever ytterligere regulering i form av regler som bestemmer hvor mye hver husholdning skal kunne kjøpe av bestemte varer, og medføre ytterligere administrasjonskostnader.

Maksimalpriser som ligger under den prisen dagligvareaktørene egentlig ønsker å selge varen for, kan også legge til rette for svartebørshandel. Noen vil kunne se seg tjent med å kjøpe opp lageret og selge det videre til høyere priser, hvilket i seg selv også kan føre til knapphet på varer. Maksimalpriser kan dessuten gi incentiver til å omgå forbudet ved å for eksempel gjøre minimale endringer på produktet. Dersom forbudet skal virke, må også slik adferd følges opp i form av håndheving. På lengre sikt vil maksimalpriser begrense pris som et signal for økt produksjon, og det vil svekke incentivene til innovasjon.

Ett eksempel på de vanskelige avveiningene som må gjøres er når Konkurransetilsynet under pandemien (2020) vurderte makspris på munnbind. Dette ble ikke innført, fordi Konkurransetilsynet gjennom karlegging av prisøkningen fant at den var drevet av høyere internasjonale priser. En innføring av maksimalpris ville altså kunne ført til at tilbyderne ikke så seg tjent med å levere munnbind til Norge og at vi derfor ikke fikk tilgang til munnbind overhodet. Dette erfarte Italia da de innførte makspris på munnbind; landet fikk ikke importert munnbind når de trengte det aller mest. Prisregulering er derfor ingen quick fix. Det krever

grundige overveielser og et stort håndhevingsapparat. I tillegg vil det kunne ha utilsiktede virkninger som gjør problemene i markedet større enn de allerede er.

Tiltak for bedre konkurranse i dagligvarebransjen

Å ta grep om konkurransesituasjonen i dagligvarebransjen og skape bedre konkurranse også på sikt, er noe av det viktigste regjeringen kan gjøre på dette området.

Konkurransetfordringene i dagligvarebransjen er komplekse. Alle tiltakene vi vurderer omfatter kompliserte problemstillinger og krevende vurderinger. Jeg er opptatt av at vi gjør et grundig arbeid, slik at vi kommer fram til gode tiltak som bidrar til tøff konkurranse til det beste for forbrukeren. Vi må ikke innføre forhastede tiltak på mangelfullt grunnlag. Det kan bidra til dårligere konkurranse, høyere priser og lavere utvalg, noe som er særlig uheldig i den situasjonen vi er i nå.

For at tiltakene skal bli så gode og effektive som mulig, har regjeringen i dette arbeidet satt i gang flere utredninger. Disse skal gi bedre kunnskap om konkurranseforholdene og bidra til at tiltakene virker som de skal og ikke får uheldige konsekvenser.

Regjeringens ti-punktsplan:

1. Regjeringen vil finne ut hvor pengene blir av

Det gjennomføres en studie som undersøker lønnsomhet og/eller produktmarginer for aktører i ulike ledd i verdikjeden for dagligvarer. Konkurransetilsynet fikk 1. februar 2023 i oppdrag å vurdere hvordan en marginstudie bør gjennomføres.

2. Undersøke prissignalisering

Det foregår kommunikasjon fra dagligvareaktørene i media om kommende prisøkninger. Slik varsling kan påvirke de andre aktørenes prising og føre til mindre konkurranse.

Konkurransetilsynet fikk 1. februar 2023 i oppdrag om å undersøke virkningene av pågående offentlig kommunikasjon om prisøkninger i dagligvaremarkedet.

3. Undersøke hvordan prisene blir til

Dagligvareaktørene forhandler om innkjøpspriser to ganger i året med virkning fra 1. februar og 1. juli, kalt «prisvinduer». Utredningen skal gi kunnskap om hvilke konsekvenser denne måten å forhandle på har for prisdannelsen, og foreslå mulige tiltak.

Konkurransetilsynet fikk 1. februar 2023 i oppdrag å undersøke virkningene av pågående offentlig kommunikasjon om prisøkninger i dagligvaremarkedet.

4. Forslag til forbud mot prisdiskriminering

Regjeringen sendte før jul to alternative forslag på høring om å forby usaklig prisdiskriminering. Forslaget hadde høringsfrist 16. desember 2022, og en foreløpig tilbagemelding ble gitt til Stortinget 21. desember 2022. Jeg vil invitere næringskomiteen til dialog om oppfølging av arbeidet med prisdiskriminering og mulige veivalg. Regjeringen tar sikte på å konkludere i saken før sommeren.

5. Omfang og virkninger av egne merkevarer

Nærings- og fiskeridepartementet har lyst ut utredningsoppdrag om kartlegging av omfang og bruk av egne merkevarer (EMV). Oppdraget er delt i to delleveranser. Første delleveranse ventes 31. mars 2023, mens andre del leveres før sommeren. Oppdraget er tildelt Samfunnsøkonomisk Analyse AS.

Det skal også gjennomføres et eksternt analyseoppdrag om virkningene av egne merkevarer som bl.a. vil bygge på resultatene av kartleggingsoppdraget nevnt over.

6. Omfang og virkninger av vertikal integrasjon

Nærings- og fiskeridepartementet har lyst ut utredningsoppdrag om kartlegging av omfanget av vertikal integrasjon. Oppdraget skal være ferdig før sommeren og er tildelt Samfunnsøkonomisk Analyse AS.

Det skal også gjennomføres et eksternt analyseoppdrag om virkningene av vertikal integrasjon som bl.a. vil bygge på resultatene av kartleggingsoppdraget nevnt over.

7. Forslag om forbud mot negative servitutter og eksklusive leieavtaler i dagligvaremarkedet

Regjeringen sendte forslag til forskrift om forbud mot negative servitutter og eksklusive leieavtaler i dagligvaremarkedet på høring 5. juli 2022, med høringsfrist 5. oktober 2022. Jeg vil invitere næringskomiteen til dialog om oppfølging av arbeidet med prisdiskriminering og mulige veivalg. Regjeringen tar sikte på å konkludere i saken før sommeren.

8. Nytt markedsetterforskningsverktøy til Konkurransetilsynet

Regjeringen vil gi Konkurransetilsynet mulighet til å gripe inn i markeder hvor konkurransen ikke fungerer, også i tilfeller hvor det ikke foreligger lovbrudd. Forslaget innebærer at Konkurransetilsynet får et nytt markedsetterforskningsverktøy. Forslaget blir sendt på høring i mars 2023.

9. Senke terskelen for når en aktør er markedsdominerende

Regjeringen vil senke terskelen for når en aktør er dominerende. I forslaget om å forby usaklig prisdiskriminering er leverandører med vesentlig markedsrett definert som aktører med en markedsandel på 40 prosent eller mer. Dette er en lavere terskel enn det som følger av praksis etter forbudet mot misbruk av dominerende stilling i konkurranseloven.

10. Økt bevilgning til Dagligvaretilsynet

I statsbudsjettet for 2023 er bevilgningene til Dagligvaretilsynet økt med tilnærmet 50 prosent for å trappe opp arbeidet med ryddige forhandlinger og forutsigbare avtaler mellom dagligvarekjedene og deres leverandører, noe som både forbrukerne og samfunnet som helhet tjener på.

Avsluttende kommentarer

Dersom det skal innføres prisregulering i et marked, må det gjøres grundige undersøkelser slik at man er sikker på at tiltaket er nødvendig og forholdsmessig, og at problemene er så store at det er grunn til å sette prismekanismen ut av spill. Videre må man være sikker på at fordelene ikke oppveies av ulempene som f.eks. vareknapphet.

Å innføre makspriser på dagligvarer, eller annen form for prisregulering, vil kunne ha en rekke negative effekter, og fremstår som en uheldig løsning for de utfordringene mange står i nå. Regjeringen har innført en rekke tiltak for å avhjelpe den krevende situasjonen som vi nå står i; blant annet har vi innført en strømstøtteordning til husholdningene, økt bostøtten og økt rammetilskuddet til kommunene. Dette er mer treffsikre tiltak enn å innføre en maksimalpris på dagligvarer.

Med hilsen

Jan Christian Vestre

